

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗЛОВЖИВАННЯ ПІД ЧАС СПЛАТИ ВИКОНАВЧОГО ЗБОРУ

ANALYSIS OF COURT PRACTICE REGARDING ABUSE DURING THE PAYMENT OF EXECUTIVE FEE

Гапчак Т.Є., студентка IV курсу юридичного факультету
Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету

Дяченко С.В., к.ю.н., доцент, адвокат,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету

У статті проведено аналіз судової практики щодо зловживань під час сплати виконавчого збору. Автори статті визначають найбільш поширені порушення в цій сфері та пропонують можливі шляхи їх запобігання в майбутньому.

Стаття наголошує на необхідності сплати виконавчого збору для виконання судових рішень, для того, щоб не порушувати права громадян та погіршувати їхні фінансові становища. Також зазначено, що зловживання з боку деяких служб виконавчої влади може порушувати права та інтереси боржників та інших сторін у справі. Розглянуто питання звільнення від сплати судових витрат та необхідність належного доказування відповідних вимог. Наводяться актуальні приклади судових рішень, пов'язаних з порушеннями під час сплати виконавчого збору.

Аналіз розглядає питання про пільги та звільнення від сплати судових витрат в Україні, а також про визначення фінансового статусу сторін у справі для прийняття рішення про звільнення або зменшення витрат.

Наводяться приклади та поради для боржників щодо захисту їх прав під час сплати виконавчого збору, зокрема, рекомендації щодо взаємодії з виконавчими службами та вимог до знання відповідних законів. Детально розглядається процедура сплати виконавчого збору та правила, які потрібно дотримуватися. Крім того, автори статті пропонують інструменти для контролю за виконавчими службами та відстеження процесу сплати виконавчого збору.

Стаття акцентує увагу на важливість правильного документування всіх фінансових операцій, пов'язаних зі сплатою виконавчого збору, а також на необхідність дотримання процедурних вимог, які гарантують право на ефективний захист в судовій системі. Автори статті також розглядають питання відповідальності за зловживання виконавчою владою та пропонують заходи щодо підвищення контролю за її діяльністю.

Ця стаття сприятиме розумінню практичних аспектів зловживання під час сплати судового збору та допоможе підвищити ефективність захисту порушених прав у майбутньому.

Отже, аналіз містить цінну інформацію для адвокатів, суддів, боржників та інших осіб, які займаються питаннями правового захисту та виконання судових рішень.

Ключові слова: виконавчий збір, сплата, зловживання, судові витрати, судова практика, судовий контроль.

The article analyzes judicial practice regarding abuses during the payment of an executive fee. The authors of the article identify the most common violations in this area and suggest possible ways to prevent them in the future.

The article emphasizes the need to pay an executive fee for the execution of court decisions, in order not to violate the rights of citizens and worsen their financial situation. It is also stated that abuse by some services of the executive power may violate the rights and interests of debtors and other parties in the case. The issue of exemption from payment of court costs and the need to properly prove the relevant requirements were considered. Current examples of court decisions related to violations during the payment of an executive fee are given.

The analysis examines the issue of benefits and exemption from payment of court costs in Ukraine, as well as the determination of the financial status of the parties in the case in order to make a decision on exemption or reduction of costs.

There are examples and advice for debtors to protect their rights during the payment of enforcement fees, in particular, recommendations for interaction with enforcement services and requirements for knowledge of relevant laws. The procedure for paying the executive fee and the rules to be followed are considered in detail. In addition, the authors of the article offer tools for monitoring enforcement services and tracking the process of payment of the enforcement fee.

The article emphasizes the importance of correct documentation of all financial transactions related to the payment of the executive fee, as well as the need to comply with procedural requirements that guarantee the right to effective protection in the judicial system. The authors of the article also consider the issue of responsibility for the abuse of executive power and propose measures to increase control over its activities.

This article will contribute to the understanding of the practical aspects of abuse during the payment of court fees and will help to improve the effectiveness of the protection of violated rights in the future.

Therefore, the analysis contains valuable information for lawyers, judges, debtors and other persons dealing with issues of legal protection and execution of court decisions.

Key words: enforcement fee, payment, abuse, court costs, court practice, judicial control.

Метою статті є проведення аналізу судової практики щодо зловживання під час сплати виконавчого збору та визначення найбільш поширених порушень у цій сфері, є розгляд вирішення таких порушень судами та запропонування можливих шляхів їх попередження та уникнення в майбутньому.

Постановка проблеми. Виконавчий збір є ефективним інструментом для забезпечення виконання рішень суду. Проте зловживання при сплаті виконавчого збору може порушити права й інтереси боржника та сторони виконавчого провадження. Судова практика відіграє важливу роль у вирішенні питань зловживання при сплаті виконавчого збору, тому вивчення та аналіз судової практики

щодо цієї проблеми має важливе значення для підвищення ефективності виконавчого провадження та захисту прав інтересів сторін. Зловживання під час сплати виконавчого збору може призвести до порушення прав громадян та суттєво погіршити їхні фінансові становища. У зв'язку з цим, необхідно досліджувати проблему зловживання під час сплати виконавчого збору та з'ясувати, яким чином судова практика реагує на подібні порушення. Дана тема є важливою для правозахисних організацій, адвокатів, суддів, а також для осіб, які зіткнулися з проблемами сплати виконавчого збору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зловживання під час сплати виконавчого збору є проблем-

ним та має значний вплив на правову практику. Багато досліджень та публікацій зосереджені на дослідженні випадків зловживання та пошуку шляхів їх запобігання та врегулювання. В цілому, аналіз досліджень та публікацій підтверджує актуальність теми та необхідність подальшого вивчення цього питання. Дана тема ставала предметом досліджень таких науковців, як Павловський Г. О., Стаднік Г., Припхан І. І., Кошинець М. І., Малайчук Л., Селіванов, М. В. та інші.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про виконавче провадження» [1], виконавчий збір – це збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби. Виконавчий збір стягується з боржника до Державного бюджету України. Цей збір є платою за виконавчі дії, пов'язані з реалізацією правопорушником своїх зобов'язань перед виконавчим органом або кредитором. Збір встановлюється законодавством та є необхідною складовою частиною процесу виконання судового рішення. Його сплата дозволяє забезпечити виконання рішення в повному обсязі та компенсувати витрати на виконавчі дії. Крім того, відсутність сплати виконавчого збору може призвести до затримок у виконанні рішення та погіршення фінансового стану виконавчого органу.

Під час сплати виконавчого збору можуть виникати випадки зловживань з боку деяких виконавчих служб, які вимагають неправомірні платежі, накладають штрафні санкції, встановлюють неправомірні терміни оплати тощо. Такі дії виконавчих служб є порушенням прав громадян та підприємств, які зобов'язані сплатити виконавчий збір. Крім того, виконавчі служби можуть вимагати заборгованість з виплати під забезпечення виконання рішення, яке було виконано, що також є зловживанням.

Можна згадати про ч. 4 ст. 10 ЦПК України, у рішенні ЄСПЛ “Golder v. the United Kingdom” суд дійшов висновку, що у цивільних справах не можна уявити верховенство права, коли немає змоги мати доступ до судів. У цьому рішенні вказано, що основними складниками принципу верховенства права є доступ до правосуддя, принцип правової визначеності (в розумінні не судового рішення, а закону), мається на увазі уникнення юридичних колізій [2, с. 76].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в ухвалі від 06.04.2023 у справі № 640/3113/22 показує, що навіть державні органи можуть бути піддані судовому контролю та відповідальні за свої дії. У постанові Верховного Суду, йдеться про те, що організаційні складники в роботі суб'єкта владних повноважень не можуть служити поважними причинами пропуску процесуального ряду. Вказаною ухвалою суд визнав зловживанням позивачем процесуальними правами та такими, що суперечать завданням адміністративного судочинства умисні дії щодо реалізації права на звернення до суду без сплати судового збору. Верховний Суд вважає, що відповідач, що діє від імені держави, не може та не повинен намагатися отримати вигоду організацій від складнощів, які склалися в нього на поточний день, шляхом уникнення або звільнення від виконання своїх процесуальних обов'язків, в тому числі щодо вчасного подання апеляційної скарги. Таким чином, Верховний Суд відмовився від доводів скаржника щодо ускладнення організації його роботи, яку спричинив переїзд до іншої адміністративної будівлі та перехід цієї будівлі на баланс іншого державного органу в контексті важливості причини пропуску скаржником процесуального ряду [3].

Хмельницьким окружним адміністративним судом в ухвалі від 22.02.2023 р. у справі № 560/1675/23 зазначено, що одну ситуацію щодо зловживання під час сплати виконавчого збору. Для усунення недоліків позовної заяви, потрібно надати докази про сплату судового збору або ж або документів, які підтверджують підстави звільнення

від сплати судового збору відповідно до закону. Позивач вимагає відстрочення сплати судового збору до ухвалення рішення у справі через відсутність фінансування під час воєнного стану.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про судовий збір» відстрочення або розстрочення сплати судового збору, зменшення розміру судового збору, звільнення його від сплати може мати місце за наявності виключних обставин [4].

Статтею 5 Закону України «Про судовий збір» [3] визначено вичерпний перелік суб'єктів, які мають пільги та звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях, однак позивач не відноситься до жодної з пільгових категорій, та повинен сплачувати судовий збір за подачу позовної заяви до суду, обмежене фінансування суб'єкта владних повноважень не є підставою для звільнення від сплати судового збору.

Тому суд, дослідивши клопотання позивача, вважає що його потрібно залишити без задоволення, адже неможливе звільнення від оплати повністю або частково, відстрочення або розстрочення сплати судових витрат утворить дискримінаційне становище по відношенню до інших суб'єктів звернення за судовим захистом [5].

На нашу думку, терміни для подання позовної заяви до суду та в тому числі сплати виконавчого збору мають неабияке важливе значення. Відповідно до ч. 2 ст. 287 Кодексу адміністративного судочинства України позовну заяву може бути подано до суду у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів [6].

Так, наприклад, в ухвалі Миколаївського окружного адміністративного суду у справі № 400/653/23 від 27.02.2023 р. позивачкою було пропущений строк для подання позовної заяви до суду, після порушення її прав щодо неправильного визначення стягнення виконавчого збору. Суд зазначає, що строк звернення до суду обчислюється з дня коли особа дізналася або повинна дізнатись про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. У даній справі суд не визнав причини та підстави пропуску звернення до суду поважними [7].

Кошти виконавчого провадження, стягнуті з боржника на витрати виконавчого провадження, стягуються у розмірі фактично понесених у виконавчому провадженні витрат, а підставою для цього є постанова виконавця, що вноситься вже на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум.

Діюча редакція ч. 2 ст. 27 Закону України «Про виконавче провадження» визначає, що виконавчий збір стягується державним виконавцем у розмірі 10% суми, що підлягає примусовому стягненню за виконавчим документом, а ч. 3 ст. 40 Закону допускає стягнення виконавчого збору без фактичного виконання рішення в окремому виконавчому провадженні. Такими положеннями закріплюється штрафна суть виконавчого збору. Натомість, п. 3 ч. 1 ст. 45 Закону встановлює можливість фактичного стягнення у виконавчому провадженні виконавчого збору та основної винагороди лише у розмірі 10% реально стягнутої суми з боржника. Це свідчить уже про суть виконавчого збору та основної винагороди як оплати праці, яка фактично залежить від успішності проведених виконавчих дій [8, с. 30].

Так, у справі № 580/775/23, яка була розглянута Черкаським окружним адміністративним судом 21 лютого 2023 року було встановлено, що відповідачем невірно застосовано приписи Закону України «Про виконавче провадження» при стягненні виконавчого збору, оскільки виконавчий збір, що підлягає стягненню за примусове виконання рішення щодо стягнення судового збору складає 10 відсотків суми, що фактично була стягнута, повернута [9].

Також ще однією проблемою сплати судового збору є його неможливість унаслідок скрутного матеріаль-

ного становища. Ця проблема існує поряд із принципом доступу до правосуддя, який гарантує судовий захист особам, чії права, свободи та інтереси порушені, невизнані або оспорювані, незалежно від матеріального становища особи. Дотримуючись цього принципу, суд, урахувавши майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк у порядку, передбаченому законом, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі [10, с. 57]. Аналіз такого врегулювання та судової практики дає підстави зробити висновок про те, що визначення майнового стану сторони є оціночним та залежить від доказів, якими обґрунтовується рівень майнового стану сторони. Якщо залежно від рівня майнового стану сторони позбавлена можливості сплатити судовий збір, то такі обставини є підставою на відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення сторони від сплати. Вказані обставини є важливими чинниками при визначенні того, чи скористалася ця особа своїм правом доступу до суду, чи ні та мала «розгляд судом» [11, с. 168].

Ураховуючи, що відстрочення, розстрочення або звільнення від сплати судового збору допускається у виняткових випадках і залежно від обставин справи, обґрунтування пов'язаних з цим обставин, які свідчать про неможливість або утруднення в здійсненні оплати судового збору у встановлених законом розмірах і в строки, покладається на цю особу. Доказами рівня майнового стану фізичної або юридичної особи можуть бути, наприклад, довідка про доходи, про склад сім'ї, про наявність на утриманні непрацездатних членів сім'ї, банківські документи про відсутність на рахунок коштів, довідка податкового органу про перелік розрахункових та інших рахунків тощо [11, с. 168–169].

Ухвалою Окружного адміністративного суду міста Києва № 200/2565/22 від 18.08.2020 р. було встановлено позивачу шляхом надання оригіналу квитанції про сплату судового збору. У свою чергу позивачем направлено до Окружного адміністративного суду міста Києва заяву від 20.07.2020 про відстрочення сплати судового збору. В обґрунтування даної заяви зазначено, що у зв'язку із введенням карантину на території України, позивач перебуває у скрутному матеріальному становищі, на підтвердження чого надано довідку податкового органу від 28.01.2020 про доходи позивача за 2019 рік.

Суд зазначав, що надана позивачем довідка, яка складена до введення карантину на території України та містить відомості про отримані позивачем доходи за 2019 рік не є належним і допустимим доказом перебування у скрутному матеріальному становищі станом на дату звернення до суду.

Позивачем не надано доказів наявності підстав для відстрочення сплатення судового збору, визначених статтею 8 Закону України «Про судовий збір».

Судом було відмовлено у задоволенні клопотання, адже наведені обставини в якості підстави не є достатніми

для відстрочення сплати судового збору. Таким чином, сплата судового збору є обов'язком позивача, а тому зловживання правом на відстрочення сплати судового збору є неприпустимим [12].

Висновки. Отже, виконавчим збором визначають такий збір, який справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби. Він є ефективним інструментом для забезпечення виконання рішень суду. Питання про зловживання при сплаті виконавчого збору є дуже важливим, адже може порушити права й інтереси боржника та сторони виконавчого провадження. Вивчення та аналіз судової практики щодо проблеми зловживання при сплаті виконавчого збору має важливе значення для підвищення ефективності виконавчого провадження та захисту прав та інтересів сторін. Виходячи з цього, зловживання під час сплати виконавчого збору може призвести до порушення прав громадян та суттєво погіршити їхні фінансові становища. Нами було досліджено проблему зловживання під час сплати виконавчого збору та з'ясовано, яким чином судова практика реагує на подібні порушення.

Ми погоджуємося з думкою про те, що вступ України до Ради Європи зумовив сильний і, як видається, позитивний вплив, що призвів до законодавчого вдосконалення цивільного судочинства. Україні як невідокремленій частині Європи у світлі майбутнього членства в ЄС варто запозичувати передовий досвід, не втрачаючи при цьому переваг національного підходу до вирішення цивільних справ [13, с. 98]. Але незважаючи на велику практику нашого судочинства щодо розгляду справ, які стосуються зловживання під час сплати виконавчого збору, трапляються випадки, коли боржник дізнається про винесення щодо нього рішення, за яким у нього виникає обов'язок сплатити певну грошову суму, передати майно чи виконати іншу дію, лише після того, як йому надходить постанова про відкриття виконавчого провадження або він дізнається, що його майно арештоване. В таких випадках боржник з певних об'єктивних причин не знав про те, що стосовно нього відбувалося відповідне провадження, в результаті якого було винесене таке рішення.

Тому необхідним стає вдосконалення законодавства, зокрема, потрібно передбачити у законі механізм, який би захищав інтереси боржника у тому випадку, коли він з поважних причин не знав і не міг знати про те, що стосовно нього видано виконавчий документ та відкрито виконавче провадження, а також не міг реалізувати своє право на добровільне виконання рішення. Важливим є підвищення правової обізнаності серед громадськості щодо зловживання під час сплати судового збору для захисту порушених прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення прозорості та відкритості процесу стягнення виконавчого збору, забезпечення ефективності контролю та відповідальності виконавців, а також в підвищенні правової культури суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про виконавче провадження : Закон України від 21 червня 1999 р. № 606-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Сидорчук В.О., Дяченко С.В. Верховенство права: науковий погляд, нормативне закріплення, судова практика. *Юридичний бюлетень : науковий журнал* Одеса. 2018. Вип. 6. С. 71–77.
3. Ухвала Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06.04.2023 р. № 640/3113/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110064944> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Про судовий збір : Закон України від 08 липня 2011 р. № 3674-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
5. Ухвала Хмельницького окружного адміністративного суду від 22.02.2023 р. № 560/1675/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109160477> (дата звернення: 11.04.2023).
6. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
7. Ухвала Миколаївського окружного адміністративного суду від 27.02.2023 р. № 400/653/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109217785> (дата звернення: 12.04.2023).
8. Малярчук Л., Снідевич О. Виконавчий збір та основна винагорода приватного виконавця: проблемні питання теорії та судової практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 3. С. 29–32.

9. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 21 лютого 2023 р. № 580/775/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109112721> (дата звернення: 12.04.2023).
10. Горова С.В., Дяченко С. В. Сплата судового збору в цивільному судочинстві: теоретичні та правові аспекти. *Юридичний бюлетень : науковий журнал*. Одеса. 2019. Вип. 10. С. 52–58.
11. Селіванов М. В. Відстрочення та розстрочення сплати судового збору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2018. С. 167–170.
12. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва від 18 серпня 2020 р. № 200/2565/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91035090> (дата звернення: 12.04.2023).
13. Марчак А.Т., Дяченко С.В. Єдині підходи до стандартів цивільного процесу в Європі та в Україні. *Електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету*. 2021. № 1. С. 96–99.